

інституту, під керівництвом кандидата технічних наук, доцента Татарчука Василя Омеляновича, була створена лабораторія електротехніки та електричних машин.

З кадровим забезпеченням було дещо складніше, ніж з матеріальним. Колектив факультету довелося комплектувати з викладачів політехнічного інституту, виробничників та випускників інституту, які навчалися за спеціальністю фізика та технічна механіка. Треба зазначити, що відбувався ретельний відбір претендентів на посади викладачів.

Кардинальних змін кадровий склад викладачів зазнав під час керівництва факультетом кандидатом педагогічних наук, доцентом, нині доктором педагогічних наук, професором Торубарою Олексієм Миколайовичем. Завдяки його наполегливості в університеті була відкрита вчена рада із захисту кандидатських дисертацій. Кафедри вели активному підготовку кращих випускників для вступу в аспірантуру та захисту кандидатських дисертацій. В результаті нині кадровий потенціал в інституті є одним з найкращих в університеті.

Весь час велась активна робота з модернізації навчальних майстерень. Значний вклад в оновлення їх обладнання було внесено деканом факультету Акименком Миколою Івановичем. Завдяки йому та викладачам навчальні майстерні стали одними з кращих в Україні.

Кожне з перейменувань факультету (загальнотехнічних дисциплін, індустріально-педагогічний, технологічний, Навчально-науковий інститут професійної освіти та технологій) супроводжувалось покращенням підготовки спеціалістів для сучасної школи.

Серед наших випускників значна кількість талановитих педагогів. Багато з них стали відмінниками освіти, заслуженими вчителями України, кандидатами та докторами педагогічних наук.

Крім вчителів трудового навчання та технологій, викладачів професійного навчання в інституті розпочалась підготовка спеціалістів з важливих для нашої області професій – Професійна освіта (Цифрові технології), Лісове господарство, Агронія, Менеджмент, Підприємництво та торгівля. Це вимагало від колективу інституту нових зусиль для матеріального-методичного та кадрового забезпечення.

Співпраця викладачів інституту з науковими центрами, провідними університетами України та зарубіжжя дає підстави сподіватись на досягнення значних успіхів як у навчальній, так і науковій роботі. Монографії, підручники, навчально-методичні посібники, що підготовлені викладачами інституту, відомі далеко за межами нашого університету, якому виповнилось 325 років.

Богдан Годованюк

ДИТИНОЗНАВСТВО ЯК КОНСТРУКТ ПЕРІОДУ МОДЕРНОЇ ІСТОРІЇ

У сучасній освіті, яка ґрунтується на дитиноцентризмі та загальнолюдських цінностях, важливим є розуміння світу дитини, особливостей її розвитку, запитів і потреб. Дослідження особистості дитини та дитинства є завданням дитинознавства, досвід якого накопичений в історії української та зарубіжної педагогіки. Його вивчення та висвітлення сприятиме розробці нових підходів у навчанні, розвитку та

вихованні сучасних дітей. Тому звернення до історико-педагогічного досвіду розвитку дитинознавства є закономірним і актуальним.

Наголосимо, що в період до кінця XVIII ст. дитинознавства як такого не існувало, а інформація про дитину зосереджувалося на основних складниках побутування дитинства у традиційному християнському суспільстві: від народження (хрещення) до дорослішання (одруження) [3, с. 12].

Основні етапи дорослішання дитини були такими: перший етап – хрещення, коли дитина долучається до християнського світу. Наступні етапи дорослішання – коли дитина починає ходити і говорити. Далі – отримання церковної дієздатності. Це сім років: дитина вже ходила до церкви, брала участь у таїнствах, несла відповідальність за гріхи та ставала повноцінним членом церковної громади. Це мало й цілком видимі наслідки, бо водночас відбувалася помітна зовні гендерна сепарація. До семи років діти були вбрані приблизно однаково: бігали у сорочечках. Надалі ж хлопчики мали одягати штанці, а дівчатка – фартушок та інші елементи жіночого вбрання [2, с. 12].

Подальше дорослішання було пов'язане з навчанням або роботою, яку може й мусить виконувати дитина. Якщо вона була зі старшинської родини, її могли відправити на навчання. Сільські діти мали свою ієрархію робіт. Для хлопчиків це частіше робота за межами обійстя: пасти худобу тощо. Дівчатка частіше залишалися біля матері, у межах двору. З 12 років дітей часто відправляли в найми. При чому дівчатка частіше потрапляли в найми, ніж хлопчики. Сучасні дослідники вважають, що найми – «це не тільки тяжка доля, а й соціалізація та набуття соціального капіталу» [2, с. 12–13].

Останній етап дорослішання, а відтак і кінця дитинства – це одруження. Для Гетьманщини (XVII – XVIII ст.) обчислено середній вік укладання шлюбу. У цьому питанні між містом і селом була суттєва різниця. У селі середній шлюбний вік для дівчат становив 19 років, а для хлопців – 21. У місті – 21 – 22 роки – для дівчат і 25 років – для хлопців. Діти старшини могли мати додаткові етапи, пов'язані з правовими нормами. Мова йде про успадкування майна з 21 року та право обіймати посади з 24 років [2, с. 12].

Спосіб виховання дітей у родині визначали родинна економіка певного типу та релігійні традиції суспільства. Старші діти часто опікувалися молодшими братами й сестрами.

Французький науковець Ф. Ар'єс вважає, що в кінці XVI ст. починається новий етап – особлива повага до дитинства, а на початку XVII ст. – поширюється інтерес до виховання та навчання молоді, нового звучання набувають повчальні трактати з правилами поведінки для дітей. Із початку XVII ст. з'являється педагогічна література для батьків і вихователів. Він наголошує, що «в епоху Монтеня дитинство асоціюється зі слабкістю і нісенітницею, а в XVII ст. дитинство уже не було чимсь незначним, невартим уваги, навпаки насправді було чудовим віком». Ф. Ар'єс підкреслює, що до Монтеня про дитинство навіть не говорили, вважаючи його коротким, а відповідно й неважливим перехідним етапом. Зміна ставлення в XVII ст. до дитини в сім'ї, у сприйнятті дитини сім'єю надало поняттю «дитинство» нового звучання [9, с. 135].

Аналіз дитячої термінології, висловлювань дітей, літературних сюжетів про життя дітей, щоденників, дитячої літератури, творів живопису [9, с. 65–67] дав змогу Ф. Ар'єсу стверджувати, що у XVIII ст. відбувається процес відкриття дитинства,

дитячого тіла, дитячих манер і мови. Ф. Ар'єс засвідчує, що період XVII–XVIII ст. позначено новим підходом до значення особистості дитини – збереження її життя та здоров'я [5, с. 75; 9].

Як зазначає український дослідник І. Сердюк, попри дискусії про деталі, сьогодні немає сумніву, що сучасне дитинство – конструкт модерної доби [3, с. 10] (кінець XV – початок XX ст.). Засадничі зміни у його побутуванні в європейському суспільстві припали на останню третину XVIII ст. Класичним прикладом цього слугує Франція, де тоді почало вибудовуватися розуміння того, що «нація» потребує відтворення населення [3, с. 10]. У педагогічному вимірі початком дитинознавства у Франції є праця Ж. Ж. Руссо «Еміль або про виховання» (1762) [10].

На нашу думку, що обґрунтована на основі аналізу джерел і наукової літератури, про дитинознавство як педагогічну галузь також можна говорити, починаючи з періоду модерної історії та її останніх століть (кінець XVIII – початок XX ст.). До дитинознавства ми відносимо, зокрема педагогічну антропологію К. Ушинського (друга половина XIX ст.) та педологію (кінець XIX – початок XX ст.). Так, педологія як класичний варіант дитинознавства ґрунтувалася на засадах модернізму. Його сутність полягає в прагненні до перетворення й безкінечного оновлення культури, суспільства, освітньої системи. В освіті й педагогічній науці універсальність і нормативність модернізму виявляється у створенні моделі або проєкту людини, яка потрібна державі та суспільству на тому чи іншому етапі їхнього розвитку [8, с. 30].

Одним із варіантів дитинознавства є педагогічна антропологія відомого вітчизняного педагога К. Ушинського (1823–1871), ідеї якої викладені в праці «Людина як предмет виховання (1868 – 1869)». Вона містила «педагогічне тлумачення основних положень загальної психології» та характеристику педагогічної антропології, що уявлялася К. Ушинським дитинознавством – комплексною науковою галуззю, що містить різнопланову інформацію про дитину [4].

К. Ушинський у праці «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології» наголошував на тому, що для педагога є важливим всебічне вивчення і знання дитини. Педагог зазначав: «Та як було б зовсім безглуздо для медиків обмежитися вивченням самої терапії, так було б безглуздо для тих, хто хоче присвятити себе виховній діяльності, обмежитися вивченням самої педагогіки тільки як зібрання правил виховання. Що сказали б ви про людину, яка, не знаючи ні анатомії, ні фізіології, ні патології, не кажучи вже про фізику, хімію та природничі науки, вивчала б лише терапію і лікувала б за її рецептами, те саме майже можете ви сказати й про людину, яка вивчила б лише самі правила виховання, що їх звичайно викладають в педагогіках, і керувалася б у своїй виховній діяльності самими цими правилами..., не вивчивши тих явищ природи й душі людської, на яких, можливо ґрунтуються ці правила й поради» [4, с. 193].

Педагогічна антропологія як варіант дитинознавства передбачала саме всебічне вивчення і знання дитини як предмета виховання. Саме тому К. Ушинський зазначав: «Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх її відношеннях, то вона повинна пізнати її також в усіх відношеннях» [4, с. 199].

Про поширення ідей педагогічної антропології К. Ушинського свідчить той факт, що упродовж другої половини XIX – початку XX ст. праця «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології» видавалася декілька раз повністю і в скороченому варіанті. У 1913 р. вийшло її тринадцяте видання [4, с. 479].

Водночас, на жаль, вона фактично не вплинула на практику шкільництва, залишившись однією з багатьох педагогічних течій, що існували у кінці XIX – на початку XX ст. [8, с. 103].

У другій половині XIX – на початку XX ст. в українському суспільстві поживалися етнографічні дослідження, а в цьому контексті з'явився інтерес науковців, громадських діячів і письменників до дитинства як соціокультурного явища, що сприяло розвитку дитинознавства. Так, невелике дитинознавче дослідження було здійснене Іваном Франком у праці «Дітські слова в українській мові» (1881). Він вивчає та характеризує дитячий мовленнєвий розвиток і специфічні дитячі слова. У цій статті І. Франко аналізує слова, які діти використовують для позначення предметів, людей, дій, а також описує процес формування цих слів [6].

На особливу увагу з точки зору дитинознавчих студій заслуговує праця етнографа і педагога Марка Грушевського (1865–1938) «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу» (1906–1907) [1]. Праця стала одним із перших в Україні досліджень з етнографії дитинства та народного дитинознавства. У праці досліджено особливості розвитку, становища, ігор дітей в Україні на початку XX ст. І. Франко назвав її «пребагатою збіркою матеріалів про дітей в українському селі: вірування й забобони, гігієна й спосіб виховання, забави й щоденні заняття, становище в родині і в громаді – все се просліджено від перших об'явів вагітності матері тиждень за тижнем, рік за роком, аж до парубоцтва й дівочення» [7, с. 8].

Наголосимо, що українське дитинознавство розвивалося одночасно з дослідженнями дитинства у інших європейських народів. Так, етнограф і мовознавець Зенон Кузеля (1882–1952), який допомагав М. Грушевському обробити матеріал, отриманий у результаті дитинознавчих досліджень, «до кожного важнішого моменту в студіях над українською дитиною додавав або пояснення про етнологічні зв'язки сього моменту з міжнародними чи місцевими явищами в різних краях і у різних народів, або реєстри книжок, де говориться про такі самі явища» [7, с. 8]. З. Кузеля писав, що «німці можуть похвалитися в тім напрямі цілим рядом праць, аби лиш для приміру згадати Пльоса «Das Kindi Doesch'a Kinderleben in der deutschen Vergangenheit» (1900), у англійців є до занотування обширна, хоч і компілятивна праця А. Чемберлена «The Child. F Study in the evolution of Man» (1900)... Словаки мали кілька розвідок з подібними назвами: Гребена «Наші діти» (1901), чехи – белетристично написану працю Бартоша «Наші діти» (1888)... Навіть назви свідчать – автори ставили перед собою завдання всебічного дослідження світу дитини, а не окремих його проявів» [1, с. 218].

Отже, дитинознавство – це не просто наука про дитину, а відображення соціокультурних змін у ставленні до дитинства. У модерну епоху воно стало важливим конструктом, що поєднує педагогіку, психологію, соціологію, етнографію. Саме в цей період дитину почали сприймати як окремих суб'єкт із власними потребами, правами та унікальним досвідом. Розвиток дитинознавства став показником гуманізації суспільства й зміни парадигми від «виховання під дорослого» до розуміння дитинства як цінного й самодостатнього етапу людського життя.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Київ: Либідь, 2007. 253 с.
2. Сердюк І. Діти Гетьманщини: дідичи, байстрюки та наймити. *Локальна історія*. 2024. № 11. С. 10–15.
3. Сердюк І. Маленький дорослий: Дитина й дитинство в Гетьманщині XVIII ст. Київ: К.І.С., 2018. 456 с.
4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. *Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори* : у 2 т. Т. 1. Київ : Радянська школа, 1983. С. 192–479.
5. Федяєва В. Дитинство: підходи до вивчення в наукових розвідках французького історика Ф.Арієса (1914–1984). *Історико-педагогічний альманах*. 2012. № 1 С. 73–76. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2012/2012_1_13.pdf (дата звернення: 16.10.2025).
6. Франко Дітські слова в українській мові. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1881/DitskiSlovaVUkrajinskijMovi.html> (дата звернення: 15.10.2025)
7. Франко І. Рецензія на працю «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу». *Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу*. Київ: Либідь, 2007. С. 8.
8. Янченко Т.В. Витоки та засади наукового розвитку і практичного втілення педології в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01. Київ, 2017. 529 с.
9. Aries E. Centuries of Childhood : A social History of Family Life. Harmondsworth : Penguin, 1986. 414 p.
10. Russo J.-J. Emile. Dover: [Dover Publications](https://www.doverpublications.com/), 2013. 544 с.

Олена Гринь

(НЕ)КОНФЕРЕНЦІЯ EDСAMP ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТЯНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ (З ДОСВІДУ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА)

Актуальність теми. Сучасна система освіти України функціонує в умовах масштабних трансформацій, спричинених як модернізацією та цифровізацією освітнього процесу, так і викликами повномасштабної війни. За таких реалій особливого значення набуває неперервний професійний розвиток педагогічних працівників і працівниць, підтримка їхньої психологічної стійкості, готовності до змін і здатності підтримувати якість освітнього процесу в кризових умовах. Важливим є впровадження інноваційних, гнучких та гуманістично орієнтованих форм підвищення кваліфікації, які забезпечують не лише набуття знань, але й розвиток компетентностей. Однією з таких ефективних форм є (не)конференції EdCamp, що поєднують формальну і неформальну освіту, сприяють горизонтальній взаємодії і розбудові професійних освітнянських мереж. Вивчення їх досвіду є